НАРОДНЫ КАЛЯНДАР БЕЛАРУСАЎ

Гарачка Дзіяна Юр'еўна, Рэспубліка Беларусь
Беларускі дзяржаўны аграрны тэхнічны ўніверсітэт,
Рэспубліка Беларусь, г. Мінск
Навуковы кіраўнік – ст.выкладчык Смалянка Г.А.

Анатацыя. Много веков назад у белорусов был свой календарь, отражавший их духовный мир, талант и традиции. Он имеет глубокие корни в традициях и культуре Беларуси, знания передавались из поколения в поколение. Календарь включает в себя различные праздники и обычаи, соответствующие определенным временам года, природным явлениям, различным этапам жизни человека. В статье рассказывается история развития белорусского календаря и что он представляет из себя в наше время.

Ключавыя словы: каляндар, народ, святы, традыцыі, абрады, сонечны каляндар.

Кожны народ здаўна вёў свой каляндар, у якім з пакалення ў пакаленне перадаваліся мудрасць, веды і жыццёвы вопыт. Такі каляндар быў і ў беларусаў. Багаты духоўны свет нашых продкаў, іх унікальны талент і гумар адбіліся ў звычаях і традыцыях, гульнях і песнях, якія з'яўляюцца неад'емнай часткай паўсядзённага жыцця, а таксама ў вераваннях і абрадах. Беларускі працаўнік прымаў у памяці шматлікія парады і забароны, выказаныя вобразным словам. І ён сапраўды ведаў, калі варта адпачыць і аддацца забаўкам, а калі варта сканцэнтравацца на працы ці ж адмовіцца ад яе, каб не зрабіць горш самому сабе.

Слова "каляндар" паходзіць ад старажытнарымскага "календы" ("calendae"), што азначала: першыя чыслы кожнага месяца (дні маладзіка). Найменне адпавядае і слову "каляндарыум" — кніга, куды запісваліся даўгі, працэнты па якіх патрэбна было плаціць.

Каляндар ахоплівае дзень за днём на працягу ўсяго года, змяшчае ў сабе шматлікія абрады, звычаі, прыкметы, павер'і, прыказкі. У кожнай кропцы зямнога шара каляндарная дата пачынаецца з поўначы. Кожны дзень года ў хрысціянскім календары (як праваслаўным, так і каталіцкім), быў запоўнены імёнамі святых, пракрокаў, апосталаў, пакутнікаў. Не ўсе яны, зразумела, адзначаліся ў будзенным жыцці роўнай увагай. Адны даты праходзілі зусім непрыкметна; з другімі звязаны асобныя павер'і, парады выконваць ці, наадварот, не выконваць тую ці іншую працу; трэція шанаваліся як вялікія святы і былі акружаны абавязковымі ўрачыстымі абрадамі. Беларускі народны каляндар раскрывае перад намі складаны светапогляд беларускага селяніна, яго глыбокае веданне прыроды і любоў да яе, цягавітасць да працы, дэманструе багатыя творчыя здольнасці, невычэрпную фантазію, палёт дапытлівай думкі.

Чалавецтва на працягу свайго існавання ўдасканальвала меры часу, каб каляндар лепш адпавядаў астранамічнаму году. Першыя звесткі аб календары знаходзяцца ў "Астраміравым евангеллі" (1056-1057). Лічыцца, што першы беларускі каляндар быў выдадзены ў 1587 годзе, пра што сведчаць віленскія беларускія календары 20-х і 30-х гадоў нашага стагоддзя. Магчыма, маецца на ўвазе "Новы рымскі каляндар", апублікаваны ў названым годзе Герасімам Сматрыцкім у Астрозе. Але, як вядома, у беларусаў яшчэ ў 1522 годзе была "Малая падарожная кніга" — каляндар, перакладзены з грэчаскай мовы на рускую доктарам Францішкам Скарынам з Полацка. У гэтым друкаваным усходнеславянскім царкоўна-астранамічным календары, разлічаным на 1523-1543 гады, нараўне з грыгарыянскім календаром дадзены і юліянскі. У ім змяшчаюцца "Псалтыр", "Часаслоў", некалькі канонаў, "Шасцідзевец", "Саборнік", у які ўвайшлі "Святцы" і "Пасхалія". У "Малой падарожнай кніжцы" славуты Скарына для сваіх землякоў на роднай беларускай мове тлумачыў асновы пазнання летазлічэння.

У дахрысціянскі перыяд аснову календара складалі святы, злучаныя з сельскай гаспадаркай, сельскагаспадарчымі сезонамі і прыроднымі з'явамі. Напрыклад, Каляда і Купала (на летняе сонцастаянне) былі цэнтрам паганскіх свят, прысвечаных сонечным культурам і ўрадлівасці. Гэтыя святы абазначалі важныя моманты ў аграрным цыкле і былі насычаны магічнымі абрадамі і рытуаламі, накіраванымі на забеспячэнне ўдачы і дабрабыту.

З прыняццем хрысціянства ў 10-11 стагоддзях, у беларускую культуру пачалі пранікаць хрысціянскія элементы. Многія паганскія святы былі адаптаваны і ўключаны ў царкоўны каляндар, што прывяло да ўтварэння ўнікальнага сінкрэтычнага календара, які спалучае элементы паганскіх і хрысціянскіх традыцый.

У Сярэднявеччы і ранні Новы час беларускі каляндар працягваў развівацца пад уплывам новых сацыяльных і гістарычных умоў. У гэты час актыўна адбываўся працэс інтэграцыі беларускай культуры ў шырэйшы еўрапейскі кантэкст, што таксама адбілася на каляндарных святах.

Пасля распаду Савецкага Саюза ў 1991 годзе Беларусь перажывае адраджэнне нацыянальных традыцый і свят. Расце цікавасць да захавання і адраджэння старажытных абрадаў і свят, а таксама да аднаўлення культурнай спадчыны. Напрыклад, Купалле і Масленіца зноў становяцца папулярнымі, з акцэнтам на захаванне народных звычаяў і свят, у тым ліку на адраджэнне старых язычніцкіх традыцый.

Нацыянальны каляндар беларусаў сёння ўяўляе сабой гарманічнае спалучэнне традыцыйных народных свят, рэлігійных урачыстасцей і сучасных культурных падзей. Гэты каляндар працягвае захоўваць і развіваць элементы, якія былі сфарміраваны на працягу стагоддзяў, і адлюстроўвае як гістарычную спадчыну, так і сучасныя рэаліі.

"Беларускі каляндар" пачынаецца з пераліку дзяржаўных свят, святочных дзён і памятных дат нашай краіны, устаноўленых у адпаведнасці з

Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 26 сакавіка 1998 г. № 157 "Аб дзяржаўных святах, святочных днях і памятных датах у Рэспубліцы Беларусь". Запісы ідуць у храналагічнай паслядоўнасці: спачатку даюцца звесткі аб падзеях, даты якіх дакладна не вядомыя, затым — аб падзеях з дакладна вядомымі датамі.

Таксама, традыцыйна ў Беларусі выкарыстоўвалі месяцовы каляндар для вызначэння часу сяўбы і збору ўраджаю, што таксама адлюстроўвае глыбокую сувязь беларусаў з прыродай і яе цыкламі. З пераходам на сучасны сонечны каляндар многія з гэтых звычаяў і традыцый захоўваюцца і дагэтуль.

Такім чынам, нацыянальны каляндар беларусаў уяўляе сабой сістэму свят і абрадаў, звязаных з гадавым цыклам і сельскай гаспадаркай. Ён мае глыбокія карані ў традыцыях і культуры Беларусі і ўключае ў сябе розныя святы і звычаі, якія адпавядаюць пэўным часам года, прыродным з'явам і этапам жыцця чалавека. У календары выдзяляюцца чатыры пары года і адпаведна ім — чатыры вялікія святы, вакол якіх групуюцца іншыя. Народныя памінальныя абрады суправаджаюць усе чатыры цыклы каляндарнага года: зімою — Калядная куцця, Масленічныя Дзяды; вясною — Радаўніца; летам – – Семушныя Дзяды і восенню — Асяніны. У гэтым выразна праяўляецца культ продкаў.

Літаратура:

1. Национальная библиотека Беларуси [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://infocenter.nlb.by/bel-kalendar/ – Дата доступа: 14.09.2024.